

ISEGORÍA (*Revista de Filosofía Moral y Política*; Instituto de Filosofía, Consejo Superior de Investigaciones Científicas) - ISEGORÍA (časopis pro morální a politickou filosofii); Filosofický ústav Nejvyšší rady vědeckého výzkumu (CSIC), Madrid, prosinec 1998, č. 19, 249 s.; šéfredaktor Javier Muguerza.

Toto číslo významného španělského filosofického časopisu si zasluhuje zvláštní pozornosti, neboť téměř polovina jeho obsahu je věnována více či méně Prvnímu iberoamerickému filosofickému kongresu, který se konal ve dnech 21.-26. září 1998 v Cáceres a v Madridu a stal se, jakožto ustavující shromáždění iberoamerického filosofického společenství, jednou z velmi důležitých a ve Španělsku hojně komentovaných kulturních událostí minulého roku.

Stručnou zprávu o zrodu tohoto společenství a o tom, co mu předcházelo, podávají Teresa Rodríguez de Leca (s. 137-143) a Reyes Mate (145-149). Počáteční myšlenka systematické spolupráce španělských a latinskoamerických filosofů na institucionální úrovni vznikla v roce 1987 v mexické Toluce, u příležitosti tamějšího IV. národního filosofického kongresu. Domácí i zahraniční účastníci - v podstatě ze tří organizací: Ústav filosofického výzkumu v Mexiku, Středisko filosofického výzkumu v Buenos Aires a Filosofický ústav CSIC - se dohodli na projektu vydání *Hispanšské filosofické encyklopedie*, později přejmenované na *Iberoamerickou filosofickou encyklopedii (IAFE)* (*Enciclopedia Iberoamericana de Filosofía - EIAF*). Jednalo se však o něco více než pouhý vydavatelský projekt; "Byl to pokus, v němž velmi rozliční účastníci chtěli uskutečnit společné dílo s 'tím nejlepším z každého domu', jsouce si však vědomi toho, že nikdo jiný nezná svůj dům lépe než každý sám. Bylo proto nutno počítat s ostatními a spoléhat se na jejich měřítka" - dodává R. Mate (s. 145-146). Příštího roku (1988) byla podepsána *Madridská deklarace*, jež projekt upřesňovala v rámci spolupráce tří zmíněných ústavů a zdůvodňovala potřebu společného díla, které by dokumentovalo a stmelilo existenci společenství spontánně vytvořeného značným, začasť originálním a autonomním rozvojem filosofie v zemích španělské jazykové oblasti v období posledního čtvrtstoletí.

Výsledným rozhodnutím byl návrh následujících témat na zamýšlených 34 svazků encyklopedie: logika; filosofie logiky; jazyk; lidský duch; poznání; epistémická racionalita; struktura a vývoj vědy; exaktní, přírodní a sociální věda; věda, technologie a společnost; koncepce metafyziky; problémy metafyziky; rozum a činnost; koncepce etiky; morální problémy; právo a spravedlnost; politická filosofie I - politické ideje a sociální hnutí; politická filosofie II - teorie státu; filosofie dějin; estetika; náboženství; kultura; filosofie výchovy; nezápadní filosofie; starověká filosofie; středověká filosofie; iberoamerická filosofie v období Setkání; od renesance k osvícenství I; od renesance k osvícenství II; filosofie 19. století; sociální a politické iberoamerické myšlení 19. století; filosofie 20. století; filosofie filosofie; obsahy.

Až dosud bylo publikováno 17 svazků IAFE, na nichž spolupracovalo kolem 250 autorů; k prvním třem ústavům Argentiny, Mexika a Španělska se připojily další z Chile,

Kolumbie, Peru, Uruguaye, Venezuely a nakonec i Brazílie a Portugalska. Vyvrcholením této komplexní iniciativy se stal výše uvedený kongres, jehož úspěch překonal všechna očekávání nejen počtem účastníků (místo předpokládaných tří set, téměř tisíc), ale hlavně kvalitou přednesených příspěvků a diskusí. Tématem či heslem kongresu bylo: *1998: iberoamerické filosofické společenství před změnou století*; v zahajovacích přednáškách promluvil Pedro Laín Entralgo: *Filosofia a věda: od Leibnize do 20. století* a mexický filosof Luis Villoro Toranzo; mimořádnou pozornost vzbudil příspěvek portugalského spisovatele a nositele Nobelovy ceny José Saramaga. Na závěr kongresu předložil organizační výbor účastníkům návrh na ustavení "filosofické společnosti pod názvem *Společnost iberoamerické filosofické encyklopedie*, jež bude od nynějška svolávat následné kongresy. Tato *Společnost* se bude skládat z odpovědných pracovníků IAFE a z členů výboru tohoto Prvního kongresu. Odkaz na *Encyklopedii* není odůvodněn ani tak úlohou, již sehrála v přípravě tohoto setkání, ale spíše právoplatností jejího ducha, spočívajícího v hledání kvality, uznání rozlišností a respektu plurality" (s. 143). II. Iberoamerický filosofický kongres se bude konat v Americe roku 2002.

První tři statě recenzovaného čísla - *Řečnická otázka: 'americká' filosofie, Bartoloméj neboli o nadvládě a Kultura a jazyk* (s. 9-42) - jsou jakousi poctou vzdanou tří průkopníkům nyní se organizujícího filosofického společenství: Španělu José Gaosovi (1900-1969), který jako jeden z *transterrados* přenesl do Mexika zejména Ortegovy ideje a tam je svébytným způsobem rozvinul, Peruánci Augusto Salazarovi Bondymu (1926-1974), jenž je považován za jednoho z přímých předchůdců "filosofie osvobození", a Mexičanu Fernandovi Salmerónovi (1925-1997), žáku a pokračovateli José Gaose.

José Saramago nazval svou kongresovou přednášku případně *Objevme se navzájem* (s. 43-51); navazuje v ní na svůj román *Kamenný vor*, "od první do poslední stránky literární důsledek dějinného roztrpčení", obráceného však méně do minulosti než do přítomnosti i budoucnosti. Má-li se dnešní nová Evropa, která se dnes tvoří, stát "morální entitou", pak se musí zbavit eurocentrismu především "ve vztahu k sobě samé", tzn. uznat opravdovou kulturní rovnoprávnost: "Nesmíme nazírat kultury jako lepší a horší, nesmíme je nazírat jako bohatší a chudší; všechny jsou kulturami a to stačí. Z tohoto hlediska mají stejnou hodnotu; své ospravedlnění naleznou v dialogu mezi svými odlišnostmi ne kvantitativními, ale kvalitativními. Není a doufám, že nikdy nebude, kultura univerzální, neboť by se přičila pluralitě lidského ducha. Země je jediná, nikoli však člověk. Každá kultura o sobě je prostorem sdílitelným a potenciálně sdílejícím; prostor, který je odděluje, je též, který je spojuje, tak, jako může odděluje a spojuje kontinenty." (s. 44, 46)

Skoro s každým objevem jiného - objevem neznámé kultury - se v dějinách vynořovaly "různé výrazy intolerance, počínaje odmítáním pouhých odlišností a konče nejkrajnějšími projevy xenofobie a rasismu". A duch této intolerance trvá v různých formách; jednou z posledních jsou etnické čistky. J. Saramago přesto věří v nápravu; v současném "pohybu idejí" se domnívá "identifikovat impuls směřující k nové rovnováze ve smyslu *reorganizace* hodnot, jež by předpokládala novou, zároveň racionální i citlivou definici dosavadních lidských povinností, tak málo dnes ceněných". K "listině

lidských práv" by tak měla přibýt listina lidských povinností: "obě neodmítnutelné a nutné a obě, na stejné rovině, zákonně neodvolatelné".

Závěrem se portugalský autor vrací ke své knize: "Jestliže [...] objevit jiného bude vždy znamenat objevit sebe sama, pak bylo mým přáním, když jsem psal tuto knihu, aby nový objev, setkání hodné tohoto jména, nový dialog s iberoamerickým a iberoafrickým obyvatelstvem umožnily objevit naše schopnosti a energie opačného pólu, než byly ty, které způsobily, že naše minulost kolonizátorů tak hrozně zatížila naše svědomí." (s. 51)

Otázku, jež byla tématem jeho vstupního proslovu - "Je možné iberoamerické filosofické společenství?" - Luis Villoro rozkládá na dvě podotázky: "Jaké jsou podmínky možnosti iberoamerického filosofického společenství?" a "I kdyby byly tyto podmínky splněny, bylo by pak žádoucí?"

Možnost takového společenství předpokládá možnost dialogu ve společném zájmovém a otevřeném prostoru. Nelze je tedy uskutečnit ani mezi "filosofy odcizenými", komentátory a epigony zahraničních slavných autorů, ani mezi filosofy soustředěnými pouze na svou specifickou okolnost, na hledání vlastní identity. Na překážku dialogu mezi rovnými není pochopitelně názorová různost, jeho podmínkou však zůstává, aby si jeho účastníci kladli společně určité otázky, aby "se podíleli na myšlenkovém společenství" (s. 55); filosofické společenství tudíž vyžaduje "jednotu v otázkách a rozlišnost v cestách k jejich zodpovězení". Výběr, priorita a hledisko závi-sejí na dané kulturní oblasti.

"Zdá se mi - praví L. Villoro -, že filosofická společenství vznikla, když dokázala překonat obě protivná úskalí: odcizení způsobené napodobením cizích kultur a do-sebe-soustředění ["*ensimismamiento*"] na vlastní mýty a tradice". Nesnáze, s nimiž se setkávají španělští a latinskoameričtí filosofové, částečně vyplývají z uvedené situace: z plavby "mezi těmito protikladnými úskalími".

Základem odpovědi na druhou podotázku je podle mexického autora fakt, že "iberoamerické filosofické společenství je prvkem podněcujícím (společný jazyk a historická tradice) tvorbu autentické filosofie". "Autentické" je pak myšlení splňující dvě podmínky: "je *autonomní*, to znamená, že se řídí vlastními důvody a ne cizími návo-dy"; a "je *koherentní* s reálnými požadavky a skutečnými potřebami těch, kdo se za ně staví" (s. 57).

Rodící se iberoamerické filosofické společenství, jehož výhodou zůstává možnost permanentního dialogu, musí být ovšem inkluzivní a ne exkluzivní, musí být integrova-telné do společenství širších.

Francisco Miró Quesada v článku *Univerzalizmus a latinoamerikanismus* (s. 61-77) popisuje střet a výdobytky těchto dvou koncepcí v nedávných dějinách latin-skoamerického myšlení. Za přínos latinoamerikanistické filosofie (zde synonymum pro "filosofii osvobození") pokládá to, že "1. uvedla ve známost v Evropě i ve Spojených státech, v Africe a Asii důležitý aspekt latinskoamerického filosofování; 2. poukázala na vztah mezi společností a filosofií v ní se utvářející; 3. položila důraz na to, že filosof musí být angažovaným intelektuálem; 4. prohlásila, že tato angažovanost nespočívá jen v tom, že se postaví proti nespravedlnosti a bude napadat imperialismus tam, kde je, ale že musí přispět podle svých možností a koherentním, to znamená osvoboditelským způsobem k procesu transformace" (s. 70).

Pokud se týče filosofie univerzalistické, situace v latinské Americe se nijak podstatně neliší od situace světové: nevyskytl se žádný tvůrce "velkého systému", jaké existovaly v minulosti. F. Miró Quesada souhlasí s míněním, že poslední z nich byl systém Husserlův. Podotýká však, že lze pozorovat "povzbudivé příznaky toho, že syntéza, již má uskutečnit filosofie, začíná a že je pokročilejší, než by se mohlo zdát. A to nejdůležitější pro nás je, že nemalá část zmíněných příznaků se ukazuje ve španělsky mluvící filosofii" (s. 75). Jako příklad uvádí jména čtyř filosofů: Mario Bunge, Newton da Costa, Luis Villoro a Ulises Moulines.

Další článek - *Latinskoamerická filosofie znamená etické užití praktického rozumu* - (s. 79-96) Guillerma Hoyose Vásqueze shrnuje výsledky diskusí mezi zastánci "etiky osvobození" a "etiky diskursu"; autor se staví za "rozumný pluralismus", který by dospěl prostřednictvím "dialogu mezi filosofem, vědcem a politikem" ke "konvergenci mezi etikou a politikou", v praxi pak k tomu, co se označuje v Latinské Americe jako "demokratizace demokracie", jinými slovy, "upevnění demokracie participativní" (s. 94-96).

Následuje text *VI přednášek José Luise L. Arangurena* (s. 97-136), pořádaných každoročně Filosofickým ústavem CSIC; autor, Pedro Cerezo Galván, mluvil na téma *Trojí paradigma španělského současného myšlení: tragické (Unamuno), reflexivní (Ortega) a spekulativní (Zubiri)* a pokusil se "ukázat, jak se Španělsko plně začlenilo skrze dílo těchto tří myslitelů, živou a tvůrčí formou" do moderní filosofie; dílo, v němž lze objevit společnou inspiraci a nazírat je proto jako "tři alternativní odpovědi na problém života v naléhavém čase". Ale vzájemným porovnáním doktrín dochází granadský filosof k závěru, že chronologická posloupnost tu nemá nic společného s případným "dialektickým překonáním", že je mnohem vhodnější použít "díltheyovské schema trvalé debaty mezi plurálními představami světa, které se, vzhledem k radikální různorodosti svých premis a postojů, nedají absorbovat ve vyšší jednotě" (s. 98, 136).

Zbytek čísla vyplňují diskuse, poznámky, komentáře, recenze a informace.

Zdeněk Kouřím

PhDr. Zdeněk Kouřím, CSc.
517 03 Skuhrov nad Bělou 67
Česká republika